

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוע ויקרא תשפ"ה "ויקרא" אֶל מֹשֶׁה, הַעֲנֵק שְׁמִסְתֶּחֱתָר מֵאַחֲרֵי הָאֵל־יָהּ הַקֹּטֵנָה הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

ב"ארץ חמדה" אפשר לומר "ממשה עד משה לא קם כמשה. נתחיל במי שקיבל תורה מסיני - משה רבנו, ונמשיך במו"ר הרב משה מרדכי ארנרייך זצ"ל, שעלה השבוע לגנוי מרומים, לאחר שהשתדל לדבוק בדמות רבם של כל ישראל - משה בן עמרם. בעל הטורים, בשם המדרש, מציין כי האל"ף הקטנה היא רמז לענוותנותו של משה רבנו. ידוע ומפורסם הוא שהענווה היא תנאי לגדלות בתורה.

אי אפשר להפריד בין השמיעה וההאזנה שנדרשת ממשה כתוצאה של הקריאה. היכולת לשמוע ולהאזין היא תכונה הנדרשת מכל גדול בתורה. ההקשבה למצוקת האחר היא מרכיב מרכזי המאפשר לכוון לאמת לאמיתה. בנוסף, אחד היסודות של ההבנה בתורה הוא הצורך באיזון, המאפשר למסר של תורה מן השמים להפוך לתורת חיים, גם בעולם החומר.

הדברים הבאים מבוססים על ההספד שנאמר בבית המדרש, בפניו של תלמיד חכם, בראש חודש ניסן, לפני שהלך לבית עולמו. מיכה המורשת, נביא הגאולה ומדריכה בימינו, זעק: "אָבִי חֲסִיד מִן הָעָרֶץ וְיֵשֶׁר בְּאָדָם אֵין פֶּלֶם לְדָמִים יֵאָרְבוּ אִישׁ אֶת אַחִיהוּ יִצְוִדוּ חֲרָם" (ז), (להוותנו ולצערנו, החצי השני של הפסוק מתאר את המתרחש גם בימים אלה בחברה הישראלית, נזעק יחד בעוצמה וברגישות די! הגיע הזמן להאזין איש לרעהו).

נתרכז בחצי הראשון של הפסוק, על פי הבנת חז"ל והדרכתם. בברייתא של 'אבות דרבי נתן' מצינו תיאור של המתרחש ביום הסתלקותו של משה רבנו:

"יצתה בת קול ואמרה לו: 'משה משה דיין העה"ז שהרי העה"ב מתוקן לך' ... באותה שעה נגלה הקב"ה משמי מרום העליונים ורד באהלו לקבל את נשמתו. כיון שראה משה להקב"ה עמד בתפלה ונפל על פניו ואמר לפניו רבש"ע במדת רחמים בראת את עולמך במדת רחמים אתה מנהג את עמך תתנהג עמי במדת רחמים. יצתה בת קול ואמרה 'משה משה אל תתירא כי הלך לפניך צדק וגו' ... ומלאכי השרת מספידין עליו ואמרין 'והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה' ושמים היו בוכין עליו ומספידין ואומרים אָבִי חֲסִיד מִן הָעָרֶץ והארץ היתה בוכה עליו ומספדת ואומרת וְיֵשֶׁר בְּאָדָם אֵין" (הוספה ב לנוסחא א פרק ד).

לפי המדרש משה רבנו היה: חכם ונבון, רחמן, צדיק, חסיד וישר. מו"ר הרב משה ארנרייך זצ"ל היה תלמידו.

חכם עצום בחוכמת התורה, טוחן הרים ומבין דבר מתוך דבר. נוהג במידת הרחמים בכל שאלה הלכתית שבאה לפניו (גם בבית הדין לגיור). צדיק בכל הליכותיו ומצדיק ודן לכף זכות כל אדם. צדיק שחיפש צדק כדין בכל מאוודו וכך הדרוך גם את תלמידיו פרחי הדיינים. הוא היה צדיק וישר, בדרך שהתווה הנצי"ב בהקדמתו לפירושו על ספר בראשית. צדיק וישר כמו האבות, צדיק תמים, כמו שציווה הקב"ה על אברהם "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים" (בראשית יז, א) וכמו שהדריך משה רבנו את עם ישראל בספרו משנה תורה: "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ" (יח, ג), בשלמות וללא התחכמויות.

הרב משה ארנרייך זצ"ל היה חסיד, לא רק בגלל שגדל במשפחה חסידית. תורתו הייתה מה שהתלמוד הירושלמי מגדיר "משנת החסידים", רמה רוחנית שהיא תנאי לגילוי אליהו (עיינו ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד).

בדברי המדרש המתאר את יום מותו של משה רבנו מצינו חיזוק לדברי הברייתא. "ביום זה כולם בכו: 'שמים בוכין ואומרים אָבִי חֲסִיד מִן הָעָרֶץ, ארץ בוכה ואומרת וְיֵשֶׁר בְּאָדָם אֵין, וכשבקש יהושע את רבו ולא מצאו היה בוכה ואומר 'הושיעה ד' כִּי גָמַר חֲסִיד כִּי פָסוּ אֲמֹנִים מִבְּנֵי אָדָם" (תהלים יב, ב) ומלאכי השרת אומרים "צִדְקַת ד' עֲשָׂה וישראל היו אומרים "וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל" (דברים לג, כא).

כל התכונות הללו יסודן באל"ף הקטנה, בענווה הגדולה למרות ההישגים המדהימים.

נסיים בדברי המדרש: "אלו ואלו היו אומרים "הצדיק אָבִי ... וְאֲנִשִּׁי חֲסִיד תִּפְּדוּ נַאֲפָסִים: כִּבּוֹא שְׁלוֹם יִנּוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הַלֵּךְ נִלְחָו" (ישעיהו נז, א-ב)

זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּה (משלי י, ז) ונשמתו לחיי עולם הבא, אמן כן יהי רצון" (דברים רבה פרשה יא סימן י).

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִי לֹוי זְעֵמָת

הרב משה מרדכי ארנרייך
א' בניסן תשפ"ה

לע"נ

הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים	פרופ' ישראל אהרונים	מר משה וסרצוג	הרב יהושע רוזן	הרב ישראל רוזן	הרב שלמה מרזל
י"ח באדר ב' תשפ"ב	י"ד בכסלו תשפ"ג	כ' בתשרי תשפ"א	ט"ו באדר א' תשפ"ב	י"ג בחשוון תשע"ח	י' באייר תשע"א
מר שמואל וגב' אסתר שמש	הרב שלמה מרזל	הרב ראובן וחיה לאה אברמן	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן
י"ז בסיוון / כ' באב	י' באייר תשע"א	ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ט"ז בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשע"א	ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשע"א
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד	הרב שמואל כהן	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן
ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	(שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	שבט תשפ"א	כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל	ר' אברהם ומרת גיטה קליין	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי	צפורה בת יונה דונייך ע"ה	צפורה בת יונה דונייך ע"ה
ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	י"ח באייר / ד' באב	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	נלב"ע י"ב אדר א'	נלב"ע י"ב אדר א'
גב' ג'ולי קושיצקי	גב' מירה קושיצקי	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל	מרת לאה מאיר	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן
י"ט באדר ב' תשפ"ב	נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	ט' בטבת תשפ"ב	כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' שושנה בת שרה	מנחם אב תשפ"ד

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל

ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

שחיטת קרבן הפסח בשבת

- בתחילת פרק ששי במסכת פסחים (בבבלי ובירושלמי) מובא המעשה שפעם אחת ערב פסח יצא בשבת ובני בתירא לא ידעו אם הפסח ידחה את השבת.
- עצם התיאור של "פעם אחת" מעניין. אמנם הפעם הבאה בה ערב פסח יצא בשבת יהיה בעוד עשרים שנה, אך בדרך כלל ערב פסח יוצא בשבת לעתים תכופות יותר. יתרה מכך – באותה עת לכאורה עדיין קדשו את החודש על פי הראיה. אם כך, ערב פסח אמור לצאת בשבת בערך פעם בשבע שנים.
- ברם, ישנם תיעודים שהיו פעמים בהם החכמים בחרו שלא לקבל את עדות החודש בזמנו, בכדי למנוע בעיות שונות. לאור זאת הצליח מסביר שגם כאן, חז"ל לא רצו שערב פסח יצא בשבת. עלינו לברר מדוע.
- האם יש לנו מועדים אחרים העשויים לצאת בשבת? כאשר ראש השנה או סוכות חלים בשבת ישנה גזירה שלא לתקוע בשופר או ליטול ארבעת המינים, בכדי שהעם לא ייכשלו באיסור טלטול. האור שמח מסביר שזו הייתה ההתלבטות של בני בתירא: אם הפסח דוחה את השבת ככל קרבן אחר, יתכן ונכון לגזור איסור על שחיטתו בכדי למנוע את איסור טלטול שעלול להיווצר. אך אם התורה אומרת מפורשות שהפסח דוחה את השבת לא נגזור גזירה הפכית ונאסור.
- בהמשך המעשה שואלים את הלל אם הוא יודע מה ההלכה. הוא מביא להם מספר ראיות, והם מתעקשים לא לקבל את ראיותיו, עד שהוא אומר שהוא משמיעה ואבטליון שזו ההלכה, שהפסח דוחה את השבת.
- לאחר שדבריו מתקבלים, הלל מבקר את בני בתירא ונותן להם מוסר: אני יודע את ההלכה בגלל ששימשתי את רבותי. אתם צריכים ללמוד על החשיבות של מסורת רבנית. בלי מסורת של תורה שבעל פה, תורה מה תהא עליה! מיד מתברר שישנה בעיה הלכתית חדשה: העם שכחו להביא את סכיני השחיטה שלהם למקדש לפני השבת. הלל אומר: אפשר לסמוך על עם ישראל, אם אין נביאים הם, בני נביאים הם. הם כבר ימצאו פתרון.
- זו אמירה מרתקת, משתי בחינות:
- א. רגע קודם הלל נתן שיחת מוסר על החשיבות של המסורת ולימוד תורה מהדורות הקודמים, אחרת תשכח תורה מישראל. מיד הלל לומד שיש גם צד שני: התורה לא תשכח, בסופו של דבר עם ישראל, אם לא נביאים, בני נביאים. הם ימצאו את הפתרון הנכון.
 - ב. הנה כי כן, בדיוק החשש בגינו חז"ל אסרו את תקיעת השופר ונטילת ארבעת המינים בשבת התקיימה: היה חשש שהעם יטלטלו. אמנם הם מצאו פתרון, ותחבו את סכין השחיטה בין הקרניים או בצמר של הבהמות. אך אם אכן החשש העולה בסוגיות האחרות התקיים, מדוע גזירה זו אינה חלה על קרבן הפסח, כפי שמציע האור שמח?
- נשוב ללימודים שלומד הלל: הלל מבקש להשוות בין קרבן התמיד ובין קרבן הפסח, ובני בתירא דוחים את דבריו. יש מקום להרחיב בפרטי ההתדיינות והשקלא וטריא, ואכמ"ל, אך ננסה בקצרה להבין מדוע בני בתירא לא רצו לקבל את הלימודים של הלל.
- הטענה המרכזית של הלל היא בעצם שהפסח הוא סוג של קרבן מוסף, הדוחה את השבת. מדוע טענה זו אינה מקובלת על בני בתירא? נצביע על מספר פנים:
- א. תמידים ומוספים נשחטים וקרבים ביום טוב. קרבן הפסח נשחט ביום ונאכל בערב. דבר זה מעלה שתי בעיות: ראשית – האם קרבן הפסח הוא קרבן שמהותית מחובר ליום י"ד, או שמא עיקרו ב-ט"ו לחודש, בשעת אכילתו? יתכן ורק קרבות שזוהו יום הקרבנם דוחים את השבת. אך לגבי פסח הגדרת "יום ההקרבה" פחות חד.
 - שנית – האם מצוות קרבן הפסח היא בשחיטה או באכילה? האור שמח (פסולי המוקדשין טו יא) דן בשאלה זו, ומעלה ממנה מספר השלכות אחרות. אם עיקר מצוותה באכילה, הרי שהשחיטה בשבת היא הכנה מהשבת ליום טוב!
 - ב. תמידין ומוספים הם קרבן ציבור. האם פסח הוא קרבן ציבור? זו שאלה מורכבת. מצד אחד, כל העם מביא אותו יחד, עד כדי שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל", וחז"ל לומדים מכאן שמבחינה עקרונית כל עם ישראל יוצאים ידי חובה בקרבן משותף. מצד שני, בפועל הפסח נשחט על ידי כל משפחה ומשפחה, למנויו בלבד.
- לחידוד העניין, נזכיר את המעבר שאירע עם קרבן הפסח:
- בפסח מצרים כל בית היווה כביכול מזבח נפרד עבור קרבן הפסח. כל משפחה הייתה צריכה להחליט אם הם חלק מתהליך גאולת ישראל ממצרים, ואם כן, עליהם לעשות קרבן פסח ולאכול אותו בתוך בית סגור ומסוגר. כריתת הברית הראשונה הזאת עם הקב"ה הייתה חייבת לעבור את ההחלטה הפרטית שכל משפחה=בית בחרו לעצמם.
- בשלב המפתיע הבא, נאמר בפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך" (דברים טז ה). משמע שיש הלכה מיוחדת האוסרת באופן מסוים דווקא את שחיטת הפסח ברמה האישית. בספרי מבארים התנאים שמכיוון שיתר מצוות חג המצות חלות על כל בית בנפרד, יש מחשבה שמא גם את הפסח אפשר לשחוט במסגרת הבית הפרטי. עד כדי שספר החינוך מונה את איסור שחיטת הפסח בגבולין כאיסור נפרד (מהאיסור הכללי לשחוט קרבות מחוץ למקדש)! מהו הרעיון? בפסח המקורי קרבן הפסח הובא בדווקא בכל בית פרטי, כל משפחה הייתה צריכה לבחור להצטרף למהלך הגדול הזה של גאולת ישראל. מלמדת אותנו התורה שאחרי מעמד הר סיני אנחנו עם אחד, ומקריבים את הפסח יחד.
- הרמב"ם (בהקדמה למסכת זבחים) מסווג את סוגי הקרבות. "הסוג הרביעי" שהוא מונה הוא "קרבן יחיד כעין קרבן ציבור", והפסח נמנה בסוג הזה. אין קרבן פסח אחד עבור עם ישראל, כולם מביאים את הפסחים הפרטיים של עצמם. אך מכל בחינה אחרת הפסח הוא קרבן ציבור.
- מדוע? מדוע הפסח כולל את המורכבות הזאת?
- קרבן הפסח מהווה כריתת ברית שנתית מחודשת עם הקב"ה. יש כאן מורכבות – אדם אחר לא יכול לכרות ברית עם הקב"ה. כריתת ברית חייבת להיות החלטה ובחירה אישית של כורתי הברית. מצד שני, אין טעם שאדם פרטי יכרות ברית עם הקב"ה.

המטרה היא שכל עדת ישראל יכרתו ברית עם הקב"ה. כך שאנו זקוקים לשני הצדדים: כל משפחה כורתת ברית, אך רק בתוך המסגרת הכללית של כריתת הברית של העם כולו.

זה מתאים למצווה מרכזית נוספת, מפתיעה גם היא. "והגדת לבנך". על פניו זו מצווה מפתיעה מאוד. מדוע המצווה היא שהאדם הפרטי יספר למשפחתו על יציאת מצרים? האם לא יעיל יותר ללכת לרב, לאדם היודע להעביר את התכנים של הפסח בצורה מקצועית, הבקי יותר בפרטי המעשה וההלכות? לכאורה יש חסרון גדול בהעברת נטל העברת המעשה לבית הפרטי של כל אחד. אך האמת הפוכה. בכדי שמסורת ישראל תישמר, לא יתכן שהתורה והמסורת יהיו תלויים באנשי תורה חיצוניים. כל בית חייב להכיר את התורה, ליצור את הקשר האישי שלו עם הקב"ה ועם מצוותיו ותורותיו. כנראה שזה גם המסר שהקב"ה העביר להלל ובני בתירה בסיפור המעשה: בוודאי שאנו זקוקים לשמיעה ואבטליון שילמדו אותנו תורה. אך ישראל הם בני נביאים. גם בני ישראל שלא זכו לשבת בבית המדרש יודעים לספר את סיפור יציאת מצרים, הם כבר ימצאו את הפתרון.

נראה שבערב פסח שחל בשבת עלינו לחשוב על הכפילות שיש כאן: אנו מבקשים לכרות ברית עם הקב"ה, והפסח, באופיו ומהותו, מורכב ממצוות של הבית פנימה, של הבחירה של כל בית ומשפחה בפני עצמה לכרות ברית עם ה'. מצד שני, זהו קרבן ציבור: אף אחד לא כורת ברית לבד. כולנו זקוקים לכך שכל שאר עם ישראל יכרתו ברית עם הקב"ה גם הם. וכך, כאשר כולנו עומדים כשוויים בפני המקום ברוך הוא, ניתן לכרות ברית המביאה אותנו לגאולה שלמה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

info@eretzhemdah.org ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך:

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	חוה ראנלה בת פייגל
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

שׁו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

Johannesburg, South Africa

יוהנסבורג, דרום אפריקה

מרחשוון תשס"ו

הפסק טהרה לאחר השקיעה

שאלה

אשה שעשתה הפסק טהרה כמה דקות לאחר השקיעה, האם היא רשאית לסמוך על שיטת ה"אגרות משה" (או"ח ד סי' סב) ולהתחיל לספור ממחרת אותו היום?

תשובה

לכתחילה יש לבצע את בדיקת הפסק טהרה לפני השקיעה, ויש להקפיד על כך.

בדיעבד יתחשב הבדיקה להפסק טהרה במקרים הבאים:

א. אם השמש עדיין נראת במקום שבו נמצאת האשה, אף שעל-פי הלוחות המקובלים זמן השקיעה עבר.¹

ב. במקום שיש מחלוקת בין הלוחות ניתן להקל, לפי הלוח המאוחר.²

ג. במקום שאם לא נחשיב את הבדיקה להפסק טהרה, הטבילה תידחה בכמה ימים.

ה"אגרות משה" עצמו מגביל את ההיתר דווקא למי שנוהג להחמיר כשיטת רבנו תם³, אבל במקרים כאלה יש מקום להתיר גם לנוהגים שלא לחוש לשיטת רבנו תם, גם לחומרה⁴.

ועל כל שאלה שכזו נאמר "והחכם עיניו בראשו".

¹ הגר"א רבינובין.

² ה"אגרות משה" הנ"ל מתיר לאשה לבדוק במשך הזמן של הילוך ג' רבעי מיל לאחר השקיעה, כיוון שזהו ספק ספקא – ספק אם הלכה כרבנו תם, ואותו הזמן הוא יום גמור, ואפילו הוא בין השמשות – גם בין השמשות נחשב כספק יום. הגר"ע יוסף ב"טהרת הבית" (ב עמ' רסה ואילך), מצרף ספקות נוספים: א. ייתכן שהלכה כר' יוסי, ובין השמשות מתחיל רק אחרי זמן בין השמשות דר' יהודה (ענין ב"שער הציון" סימן רלג ס"ק כא שצירף סברה זו לקולא בשעת הדחק).

ב. יש ספק אם אכן ראתה דם בבין השמשות ואבד. ביאור לדבריו: הגר"ע יוסף רואה את בדיקת הפסק טהרה לא כסיבה לכך שהאשה יוצאת מחזקת רואה לחזקת טהרה, אלא שהפסק הטהרה רק מראה שבאותו הרגע עצמו של ההפסק האשה לא ראתה, וממילא לאחר מכן יש לה חזקת טהרה. חזקת רואה שיש לאשה, אין פירושה שהאשה ודאי רואה, אלא שיש לנו כל הזמן ספק אם היא ראתה, וממילא היא אינה יכולה לומר שהיו שבעה נקיים, כי יש לנו ספק שמא ראתה טיפת דם ונבלעה. אבל כאשר האשה בדקה את עצמה בין השמשות, אלא שאנו חוששים שמא הבדיקה הייתה כבר בלילה, ולפני כן היא ראתה בתחילת היום הראשון לשבעה נקיים, ישנו ספק אם היא ראתה, ואפילו ראתה – יש ספק אם בין השמשות הוא יום או לילה, ולכן יש ספק ספקא אם היא ראתה ביום הראשון לשבעה נקיים. כאשר יש רק ספק ספקא, אין זה מפריע לאותו הזמן להיחשב כ"נקי". כאשר יש רק ספק אחד, חוששים שמא ראתה טיפת דם ונבלעה, אבל בספק ספקא אין חשש.

על דבריהם ניתן להקשות שתי קושיות עיקריות:
א. לכאורה, זהו "ספק ספקא משם אחד", שהרי השאלה היא אם הפסיקה ביום. לגבי שאלה זו, כותבים הגר"ע יוסף והגר"מ פינשטיין שכיוון שהספק של רבנו תם מתיר יותר, שהרי הוא מתיר גם זמן של כדי הילוך עוד שניים וחצי מילין, אין זה "ספק ספקא משם אחד". יש לציין גם שקושיה זו אינה שייכת כלל לגבי הספק אם ראתה דם בבין השמשות ואבד.
ב. יש כאן בעיה של "ספק ספקא נגד חזקה". אך גם בזה, בדרך-כלל נהוג להקל ב"ספיק ספיקא נגד חזקה".
ועיין גם ב"שערי אורה" (לרב שלמה לוי, עמ' 133), שדן בשאלה זו מצד אחר: אם בדיקת הפסק טהרה היא מן התורה או מדרבנן, וציין שיש בזה מחלוקת בין הראשונים. הוא כתב שלדעות שהפסק טהרה הוא רק מדרבנן, בבין השמשות הוי ספק דרבנן וניתן להקל. ומסיק לחלק מדעתו, שאם ראתה דם סמוך לבין השמשות ובדקה שוב בין השמשות יש להחמיר, ואם לא ראתה דם קודם בין השמשות יכולה לסמוך על אותה בדיקה כבדיקת הפסק טהרה.
3 ה"אגרות משה" (יו"ד ד סי' יז אות כו) פסק שאין לסמוך על סברת ספק ספקא הנ"ל אלא במקום שנוהגים להחמיר כדעת רבנו תם גם במוצאי שבת, משום דאם לא כן אלו שתי קולות שסותרות זו את זו.
4 כן משמע מדברי הגר"ע יוסף שם, שמקל בזה, אף שהוא שובר שניתן להקל כשיטת הגאונים גם במוצאי שבת, כפי שנכתב בשמו ב"ילקוט יוסף" (סי' רצג סעי' ב), וכן כתב בפירושו ב"ביע אומר" (ו יו"ד סי' כג). ולא חשש שיהיו אלו שתי קולות שסותרות זו את זו.
ומה שכתב ה"אגרות משה", שמקום שכבר נוהג כדעת הגאונים גם לקולא אינו יכול לצרף את שיטת רבנו תם אפילו לספק ספקא, עיין בזה ב"שדי חמד" (מערכת הסמ"ך כלל יח), ובפרט כאן, ששיטת רבנו תם היא זו שנפסקה בשו"ע, ויש ראשונים רבים הסוברים כמותה, ואיך לא נצרף את דעתם אפילו כדי ליצור ספק?
מלבד מה שהערנו כאן, יש לציין שלדעת הגר"ע יוסף ישנם ספקות נוספים שאותם הוא מצרף, והוא מביא את שיטת רבנו תם רק כספק שלישי או רביעי. גם מה שהבאנו מספר "שערי אורה" אינו בנוי על שיטת רבנו תם. ולכן יש מקום להקל גם לנוהגים שלא להחמיר כרבנו תם במוצאי שבת.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר
info@eretzhemdah.org ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך:

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ח	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פסקלית ומוניטרי, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

ספר יצא לאור
בית ארץ
נכלל פקדון התורה
המחירים
הנמוכים

לרכישה